Карел Чапек

Кара Прометеєві

Перекладач: Юрій Лісняк

Джерело: З книги: Чапек К. Війна з саламандрами. Роман. Мати. П'єса. Оповідання.— К.:Дніпро, 1978

Довге попереднє засідання надзвичайної сесії верхового суду закінчилось, і судді, кахикаючи й крекчучи, зійшлись на нараду в затінку священної оливи.

— Отаке діло, панове, — позіхнув голова суду Гіпометей. — Та й затяглася ж ця справа, хай їй абищо! Гадаю, що навіть нема потреби зачитувати резюме, та вже, щоб не було формальних заперечень... Отже, обвинувачений Прометей, тутешній житель, відданий під суд за те, що винайшов вогонь і цим самим, так би мовити... м-м... м-м... порушив наявний лад, зізнався, що, по-перше, справді винайшов вогонь; по-друге — що може, коли йому заманеться, добути цей вогонь за допомогою дії, званої кресанням; по-третє — що цю таємницю, а власне — небажане явище він не приховав, як годилось би, і не повідомив про нього відповідні органи влади, а свавільно розголосив її, навіть більше — віддав у вжиток не тим, кому слід, як доведено свідченням очевидців, що їх ми щойно допитали. Гадаю, цього вистачить, і можна вже розпочати голосування про вину й розмір кари.

— Пробачте, пане голово, — заперечив засідатель Апометей, — але мені здається, що таку надзвичайно важливу справу слід би докладно, й, так би мовити, всебічно обговорити, перше ніж складати вирок.

— Як хочете, панове, — погодився Гіпометей. — Власне, справа яснісінька, та коли хто з вас бажає щось додати, — прошу.

— Я б дозволив собі нагадати, — озвався член суду Аметей і солідно прокашлявся, — що, на мою думку, в усій справі треба особливо вирізнити один аспект. Я маю на увазі релігійний аспект, панове. Будьте ласкаві визначити; що таке вогонь? Що таке ця викресана іскра? Як визнав сам Прометей, це не що інше як блискавка, а блискавка, як відомо всім, — вияв особливої могутності Зевса Громовержця. Тож поясніть мені, будь ласка, панове: яким чином міг опинитись у руках якогось там Прометея божественний вогонь? По якому праву він ним заволодів? І взагалі, де він його взяв? Прометей хоче запевнити нас, ніби він його просто винайшов; але то все марні викрути: якщо це таке нехитре діло, то чому ж не винайшов вогню, наприклад, хтось із нас? Я переконаний, панове, що Прометей просто вкрав цей вогонь у наших богів. Хай відмагається й викручується як хоче, але нас він не обдурить. Я кваліфікував би його злочин, з одного боку, як звичайну крадіжку, а з другого — як блюзнірство, наругу над святощами. Таким чином, ми зібралися тут для того, щоб якнайсуворіше засудити це безбожне зухвальство й захистити священну власність наших національних богів. Оце все, що я хотів сказати, — докінчив Аметей і гучно висякався в полу своєї хламиди.

— Добре сказано, — погодився Гіпометей. — Чи хоче ще хтось висловитися?

— Прошу вибачення, — сказав Апометей,— але я не можу пристати до висновків шановного колеги. Я сам бачив, як згаданий Прометей розпалював той вогонь, і скажу вам відверто, панове; нічого надзвичайного, між нами кажучи, в тому нема. Відкрити вогонь зумів би кожен ледацюга, лежень і козопас; нам це не стало на думку лиш тому, що в поважної людини, зрозуміло, нема ні часу, ні охоти бавитися, крешучи якісь там камінці. Я запевняю колегу Аметея, що тут ідеться про звичайнісінькі природні сили, марудитися з якими не годиться й розумній людині, а не те що богам. Я вважаю, що вогонь — занадто нікчемне явище, отож воно ніяк не може дотикатися священних для нас речей. Але в цієї справи є ще один аспект, і на нього я повинен звернути вашу увагу, колеги. А саме: як видно, вогонь це стихія вельми

небезпечна, часом навіть шкідлива. Ви чули, як ціла низка свідків оповідали, що вони, випробовуючи хлоп'ячий Прометеїв винахід, тяжко пообпікалися, а в деяких випадках зазнало шкоди і їхнє майно. Отож, панове, коли з Прометеєвої вини вживання вогню поширіться — а цьому, на жаль, уже не можна запобігти, — ніхто з нас не зможе бути спокійний за своє життя й майно; і це, панове, може означати кінець усякої цивілізації. Досить найменшої необережності — і як тоді спинити цю непокірну стихію? Прометей, панове, виявив злочинну легковажність, пустивши у світ таку небезпеку. Я сформулював би його провину як вчинок, що має наслідком тяжкі тілесні ушкодження й загрозу громадській безпеці. А тому я пропоную покарати його довічним ув'язненням із кайданами й суворим режимом. Я скінчив, пане голово.

— Маєте цілковиту рацію, колего, — засопів Гіпометей. —Я б іще зауважив, панове: навіщо нам узагалі якийсь там вогонь? Хіба наші предки користувалися вогнем? Пропонувати таке — це просто неповага до споконвічного устрою, це... м-м... підривна діяльність. Ще нам бракувало гратися з вогнем! Самі поміркуйте, панове, до чого це призведе: біля вогню люди розніжаться, вони волітимуть лежати вигідненько в теплі, замість того щоб... ну, замість того щоб воювати тощо. А це породить розпещеність, занепад моральності і... м-м-м... взагалі безладдя тощо. Одне слово, треба якось боротися з такими нездоровими явищами, панове. Часи тепер серйозні, і взагалі... Ось що я хотів нагадати.

— Щира правда, — озвався Антиметей. — Ми всі, звичайно, згодні з паном головою, що Прометеїв вогонь може викликати наслідки, яких неможливо передбачити. Нема чого критись від себе, панове: це надзвичайна річ. Які нові можливості відкриваються для того, хто має владу над вогнем! Ось вам лиш деякі приклади: можна спалити ворогові врожай, знищити його оливкові гаї тощо. З вогнем, панове, ми дістали нову силу й нову зброю: завдяки вогню ми стаємо майже рівні богам, — прошепотів Антиметей і раптом закричав різким голосом: — Я обвинувачую Прометея в тому, що він довірив цю божественну, непереможну стихію пастухам і рабам, першим стрічним, а не віддав у

руки обранців, що стерегли б її, як державний скарб, і володіли б нею! Я обвинувачую Прометея в тому, що він самовільно розпорядився своїм відкриттям, яке мало стати таємницею владарів. Я обвинувачую Прометея в тому, — обурено кричав Антиметей, — що він і чужинців навчив розпалювати вогонь! Що не втаїв його навіть від наших ворогів! Давши вогонь усім, Прометей тим самим украв його в нас! Я обвинувачую Прометея в державній зраді! Обвинувачую його в підступах проти всього народу! — Антиметей аж розкашлявся від крику. — Я пропоную для нього смертну кару, — вигукнув він наостанці.

— Ну, панове, ще хтось просить слова? — спитав Гіпометей. — Отже, згідно з думкою суду, обвинуваченого Прометея визнано винним, по-перше, в блюзнірстві й нарузі над святощами, по-друге, в завданні тяжких скалічень, а також ушкодженні чужого майна і, по-третє, в державній зраді. Як кару пропоновано або довічне ув'язнення в кайданах із суворим режимом, або смертну кару. Гм...

— Або і одне, й друге! — замислено промовив Аметей. — Щоб задовольнити обидва погляди.

— Цебто як — і одне, й друге? — перепитав голова.

— Та ось про це я й думаю, — пробурмотів Аметей. — Можна, скажімо, так... прикувати Прометея на все життя. до скелі... і хай, приміром, шуліки клюють печінку цього безбожника. Ви зрозуміли?

— А що, можна, — задоволено промовив Гіпометей. — Це, панове, справді було б зразковою карою за такі... м-м-м... злочинні вихватки, хіба ні? Ніхто не заперечує? Ну, то вирок ухвалено.

— А за що ви, тату, засудили того Прометея на смерть? —спитав Гіпометея за вечерею його син Епіметей.

— Ти однаково не зрозумієш, — пробурчав Гіпометей, обгризаючи бараняче стегно. — А справді — смажена баранина куди смачніша від сирої; виходить, на щось цей вогонь усе-таки годиться... Але ми виходили з міркувань громадських інтересів, уторопав? До чого б ми докотились, якби кожен посмів безкарно винаходити щось нове й велике, га? Але цьому м'ясові ще чогось бракує... Ага, знаю, — радісно вигукнув він. — Треба було посолити стегно й натерти часником! Ось воно що! Хіба це не відкриття, синку? Якийсь там Прометей до такого б не додумався!